

SUD-HUQUQ TIZIMIDA INSON HUQUQLARINING USTUNLIGI**Mashrabjonov Mirziyo Mirzohid o'g'li***Namangan davlat universiteti Yuridik fakulteti talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi bilan inson huquqlariga qay darajada e'tibor berilganligi, ayniqsa Jinoyat protsessidagi olib borilayotgan barcha protsessual jarayonlarda mansabdor shaxslarning inson huquqlariga putur yetkazmasdan harakat qilishlari yuzasidan o'tkazilayotgan joriy islohotlar hamda O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari sohasidagi milliy normativ-huquqiy hujjatlari bayon qilingan. Bundan tashqari bugungi kundagi O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar tahlili, jumladan ushbu islohotlarning bugungi kundagi ahamiyati hamda uning jamiyatdagi o'rni va roli tahlil qilingan. Bundan tashqari ushbu maqolada so'ngi yillarda mamlakatimizda inson huquqlari sohasida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar huquqiy jihatdan keng tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar : *huquq, inson, islohotlar, huquq tizimi, inson huquqlari, shaxs, jamiyat, davlat, islohotlar, ijtimoiy huquqlar, tabiiy huquqlari.*

Аннотация: *В данной статье изложены текущие реформы законодательства Республики Узбекистан в области прав человека, особенно в отношении действий должностных лиц во всех процессуальных процессах в уголовном процессе без ущерба для прав человека, а также национальные нормативные правовые акты Республики Узбекистан в области прав человека. Кроме того, анализ реформ, проводимых сегодня в Республике Узбекистан в области прав человека, а также анализ сегодняшнего значения этих реформ, их места и роли в обществе. Кроме того, в данной статье проведен обширный юридический анализ нормативных правовых актов, принятых в последние годы в нашей стране в области прав человека.*

Ключевые слова: *право, человек, реформы, правовая система, права человека, личность, общество, государство, реформы, социальные права, естественные права.*

Annotation: *this article describes the level of attention paid to human rights by the legislation of the Republic of Uzbekistan, especially the current regulations on the activities of officials in all procedural processes in criminal proceedings without compromising human rights, as well as the national regulatory legal acts of the Republic of Uzbekistan in the field of human rights. In addition, the analysis of the reforms carried out in the field of human rights in the Republic of Uzbekistan today is also analyzed the importance of these reforms today and its place and role in society. In addition, this article extensively analyzes the legal aspects of regulatory legal acts adopted in the field of human rights in our country in recent years.*

Keywords: *law, human, reforms, legal system, human rights, identity, society, state, reforms, social rights, natural rights.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi yangi taxrirda inson huquqlari ustuvorligi yuqori darajaga ko'tarildi

Konstitutsiyamizning 2-bolimida insonlarning shaxsiy huquqlari muxofazasi borasidagi o'zgarish ayniqsa e'tiborga loyiq.

Qomusimiz 27-moddasida har kim erkinlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga ega ekanligi takidlanga va hech kim qonunga asoslanmagan holda hibsga olinishi, ushlab turilishi, qamoqqa olinishi, qamoqda saqlanishi yoki uning ozodligi boshqacha tarzda cheklanishi mumkin emasligi mustahkamlangan.

Hibsga olishga, qamoqqa olishga va qamoqda saqlashga faqat sudning qaroriga ko'ra yo'l qo'yiladi. Shaxs sudning qarorisiz qirq sakkiz soatdan ortiq muddat ushlab turilishi mumkin emas.

Insonlarni tutqinlikda saqlash mumkin emas. Shaxsni ushlab chog'ida unga tushunarli tilda uning huquqlari va ushlab turilishi asoslari tushuntirilishi shart. Asossiz ushlab turish tegishli javobgarlikni vujudga keltiradi.

Aybsizlik tamoyili xalqaro normalar darajasida mustahkamlandi. Jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan shaxs uning aybi qonunda nazarda tutilgan tartibda oshkora sud muhokamasi yo'li bilan isbotlanmaguncha va sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan aniqlanmaguncha aybsiz deb hisoblanadi. Ayblanuvchiga o'zini himoya qilish uchun barcha imkoniyatlar ta'minlanadi.

Aybdorlikka oid barcha shubhalar, agar ularni bartaraf etish imkoniyatlari tugagan bo'lsa, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining yoki mahkumning foydasiga hal qilinishi kerak.

Gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi o'zining aybsizligini isbotlashi shart emas va istalgan vaqtda sukut saqlash huquqidan foydalanishi mumkin.

Xatto, yaqin qarindoshlarga nisbatan ko'rsatma berish ta'qiqlanishi asosiy qonunimizda mustahkamlanishi insonlarning qalbi darajasidagi eng muhim norma hisoblanadi

Hech kim o'ziga va yaqin qarindoshlariga qarshi guvohlik berishga majbur emas. Tan olishdan boshqa dalil mavjud bo'lmasa, aybdor deb topilmasligi qoidasi, ya'ni agar shaxsning o'z aybini tan olganligi unga qarshi yagona dalil bo'lsa, u aybdor deb topilishi yoki jazoga tortilishi mumkin emasligi adolatlilikning eng ko'rkam ko'rinishidir.

Mamlakatimizda ozodlikdan mahrum etilgan shaxslar o'ziga nisbatan insoniy muomalada bo'linishi hamda inson shaxsiga xos bo'lgan sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilinishi huquqiga ega.

Shaxsning sudlanganligi va bundan kelib chiqadigan huquqiy oqibatlar uning qarindoshlari huquqlarini cheklash uchun asos bo'lishi mumkin emas. Avvalgi davrda sudlanganlik barcha nasliga nisbatan ta'sirini o'tkazib kalar edi.

Hozirgi dunyoda inson huquqlari yetakchi o'rinni egallashi umume'tirof etilgan dalildir. Inson huquqlari masalasining har qanday sivilizatsiyalashgan, adolatlilik

fuqarolik jamiyatini qurishdagi rolini kamaytirib bo'lmaydi. Demokratik, huquqiy davlat qurishning bosh sharti asosiy huquq va erkinliklarni rag'batlantirish va himoya qilish hamda jamiyatda har bir insonning huquqlarini kafolatlashning haqiqiy tizimini yaratish hisoblanadi. Inson huquqlari yer yuzida hayotning to'laqonligini belgilaydi hamda millatlar madaniyatlarining ajralmas qismi, insoniyat ma'naviy-huquqiy ideallarining eng yuqori darajada ko'rinishi bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham, hozirgi zamon dunyosining ma'naviy qadriyatlari orasida umume'tirof etilgan inson huquqlari eng muhim o'rinlardan birini egallaydi. BMT Nizomi va xalqaro konvensiyalarda hamda dunyoning turli mamlakatlari konstitutsiyalarida mustahkamlangan inson huquqlari fundamental va ajralmas huquqlar sifatida ongimizga singib bormoqda. So'nggi yillarda inson huquqlarini himoya qilishning qonunchilik va tashkiliy-huquqiy bazasini mustahkamlash, inson huquqlari bo'yicha xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish va xalqaro majburiyatlarni bajarish, shuningdek, inson huquqlarini himoya qilish masalalari yuzasidan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirishga doir tizimli ishlar olib borilmoqda.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasi inson huquqlari bo'yicha 80 dan ortiq xalqaro hujjatlarga, jumladan Birlashgan Millatlar Tashkilotining 6 ta asosiy shartnomasi va 4 ta fakultativ protokoliga qo'shilgan bo'lib, ularning amalga oshirilishi yuzasidan BMTning Inson huquqlari bo'yicha kengashi va shartnomaviy qo'mitalariga muntazam ravishda milliy ma'ruzalarni taqdim etib kelmoqda. Inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq va Virtual qabulxonalari, shuningdek, Bosh vazirning Tadbirkorlar murojaatlarini ko'rib chiqish bo'yicha qabulxonalari alohida o'rin egallamoqda. Sud-huquq sohasini yanada demokratlashtirish, Konstitutsiya ustuvorligi, qonun oldida tenglik, insonparvarlik, adolatlilik, sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash, sud jarayonida tortishuv tamoyillarini tatbiq etish, aholining odil sudlovga bo'lgan ishonchini oshirish, «Xabeas korpus» institutini kengaytirish, tergov ustidan sud nazoratini kuchaytirish bo'yicha chora-tadbirlar majmui qabul qilindi.

Inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda, nizolarni sudgacha hal qilishda va taraflarni yarashtirishda advokatlarning vakolatlari sezilarli darajada kengaytirilmoqda. Sudlarda ishlarni ko'rib chiqishda adolatni, ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash uchun «Elektron odil sudlov» tizimi joriy etildi. Aholiga bepul yuridik yordam ko'rsatish tizimi, shuningdek, Advice.uz huquqiy ma'lumotlar tizimining imkoniyatlarini kengaytirish hamda fuqarolarga bepul huquqiy maslahatlar xizmatini ko'rsatuvchi «Madad» nodavlat notijorat tashkilotini qo'llab-quvvatlash bo'yicha chora-tadbirlar qabul qilindi.

Ma'muriy, jinoiy, jinoyat-protsessual va jinoyat-ijroiya qonunchiligi takomillashtirib borilmoqda hamda insonparvarlik tamoyiliga yanada moslashtirilmoqda. Afv etish va jamoat birlashmalarining kafilligi ostida shaxslarni

jazodan ozod qilishning mutlaqo yangi tizimi joriy etildi. Qoraqalpog'iston Respublikasining Jasliq qo'rg'onida joylashgan ixtisoslashtirilgan jazoni ijro etish koloniyasining yopilishi muhim insonparvar voqelik bo'ldi. Qabul qilinayotgan chora-tadbirlar natijasida ozodlikdan mahrum qilish joylarida saqlanayotgan mahkumlarning soni 2,5 baravar kamaydi.

Kelajakda inson huquqlarini sudlarda qadr etilishi, sudlovdagi tamoyillar mamlakatimizda istiqomat qilayotgan barcha axoliga tushuntirilishi lozim. Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasini yanada yuksaltirish oldimizdagi burchimiz ekanligi biz yoshlarda burchlilik tuyg'usini alanga oldiradi.

Biz "Taraqqiyot strategiyasi" va "Strategiya 2030" dasturlarini xayotga tadbiq etishda avangardlar bo'lamiz

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi
3. Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi
7. Shavkat Mirziyoyev BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46sessiyasida nutqi
8. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Rezolyusiya 217 A (III) bilan 1948 yil 10 dekabrda qabul va e'lon qilingan
9. Inson huquqlari umumiy nazariyasi: IIV tizimidagi ta'lim muassasalari tinglovchi va kursantlari, shuningdek huquqni muhofaza etuvchi organlar xodimlari uchun darslik. — T., 2012. — 304 b
10. Саидов А.Х.. Международное право прав человека: Учебное пособие / Отв.ред. акад. Б.Н. Топорнин. М., 2002. - С. 80.
11. Образование в области прав человека: национальный и зарубежный опыт / Отв. изд. А.Х. Саидов. - Ташкент: Национальный центр Республики Узбекистан по правам человека, 2011. - С. 11.
12. Quvonchbekovna, O. S. The importance of "Kazilik adabi" in Abu Bakr Kasani's work "Badoi-us-sanoe". International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA, (01).
13. Чубоева, О. НИГИЛИЗМ-ХУКУҚИЙ ОНГ, ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТНИНГ ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДАГИ ХАВФЛИ ОМИЛИ. In TURKEY International scientific-online conference:" THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH (No. 1 Part 5).
14. Чубоева О. О'ЗБЕКISTONDA MILLATLARARO TOTUVLIKNI TAMINLASHNING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS/2022-PART, 10.

15. Чубоева, О. Янги Ўзбекистон–III ренессансида хотин-қизлар ижтимоий ҳимояси. a collection scientific works of the International scientific conference (15 May, 2022)-Copenhagen: 2022

16. Ozodakhon, C. (2022). New Uzbekistan: Administrative Management Reform. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 9, 123-125

17. Kuvonbekovna, C. O. (2024). OILA MUQADDASLIGI HUQUQIY ASOSLARI. PEDAGOG, 7(2), 194-198.

<https://lex.uz/uz/docs/-6445145>

<https://lex.uz/docs/111453>